

1. Inleiding

Graag heet ik u allen hartelijk welkom bij deze door de Ambassade van de Noordzee verzorgde Moot-Courtbijeenkomst.

Wat gaan we doen?

In deze bijeenkomst zullen wij een zitting naspelen bij een rechtbank en daarin een casus (zaak) behandelen die door de Ambassade van de Noordzee is bedacht. Harpo 't Hart heeft zojuist toegelicht dat in deze casus de hoofdvraag is: blijft de Staat in gebreke met de representatie van de Noordzee? Zoals Harpo zojuist heeft uiteenzet kan die representatie diverse vormen aannemen: politieke representatie, representatie in beeld en geluid en juridische representatie.

De juridische representatie van natuur is recent in de belangstelling komen te staan. De wetenschap dat door het ingrijpen van de mens in de natuurlijke omgeving en het intensieve gebruik ervan, de natuur, of in ieder geval onderdelen daarvan, ernstig wordt bedreigd met mogelijk drastische gevolgen voor het menselijk leven, heeft ertoe geleid dat men zich opnieuw bewust is geworden van het belang en de invloed van natuur op onze samenleving. De natuur is daarmee maatschappelijk relevant geworden en dat heeft ertoe geleid dat weer wordt nagedacht over de vraag hoe wij in de samenleving niet alleen met elkaar als burgers moeten omgaan, maar ook hoe wij als burgers met de natuur moeten omgaan. Daarmee betreden we het terrein van het recht.

2. Openen zitting

In de Moot Court zitting van vandaag zijn verschenen de Ambassade van de Noordzee als eiseres en de Staat als verweerder. Zij zullen zo dadelijk hun standpunt uiteen zetten.

Voor de Ambassade van de Noordzee is verschenen mr. Laura Burgers. Zij mag straks als eerste het woord voeren. Daarna krijgt mr. Thomas Rammelt het woord die namens de Staat zal pleiten. Nadat partijen allebei hun standpunten hebben uiteengezet, zullen ze een tweede termijn krijgen waarbij zij kunnen reageren op elkaars standpunten.

Heeft u pleitnotities? Dan geef ik u nu het woord.

3. Re- en dupliek

4. Beschouwing

Dank voor uw toelichtingen.

In een echte zitting zal de rechter na het horen van deze pleidooien over gaan tot het stellen van vragen aan de partijen en hun advocaten. In een zaak als deze zou de behandeling naar alle waarschijnlijkheid bovendien niet door 1 maar door 3 rechters worden gedaan. Die drie rechters moet u zich voorstellen, hebben dan een heel procesdossier doorgenomen waarin partijen hun juridische argumenten uiteen hebben gezet en hebben voorzien van feiten en bewijsstukken.

Waarop zal de rechter zich richten met zijn vragen? Daarvoor moet u weten dat de rechter bij de beoordeling van een geschil op twee zaken moet letten: in de eerste plaats moet hij zijn oordeel baseren op de feiten die door partijen naar voren worden gebracht. Hij moet met andere woorden de feitelijke grondslag van het geschil bepalen. In de tweede plaats moet de rechter zich bij zijn oordeel baseren op het juridische beoordelingskader van het geschil. Dat betekent dat hij (tegen de achtergrond van de aangevoerde feiten) de rechtsgronden moet vaststellen.

De rechter zoekt dus in elke zaak naar de feitelijke grondslag die partijen hebben aangevoerd en naar de rechtsgronden en komt op basis daarvan tot de conclusie of de vordering van de eisende partij kan worden toegewezen of niet. De vragen van de rechter zullen er dan ook op gericht zijn om onduidelijkheden over de feiten of de door partijen aangevoerde rechtsgronden op te helderen. Nadat de rechter zich voldoende geïnformeerd acht, wordt in de regel besproken of partijen mogelijkheden zien om een geschil onderling te regelen of dat zij vonnis willen. Als partijen niet tot een regeling willen komen, wordt de zitting gesloten en zal een vonnis worden gewezen.

In deze zaak is er geen procesdossier en geen mogelijkheid om vragen te stellen. Tot een uitspraak zal het ook niet komen. Daarvoor leent deze Mootcourt-bijeenkomst zich ook niet. Maar ik zal wel vertellen hoe ik als rechter naar zulke betogen luister, wat daarin voor een rechter interessant of relevant is en wat niet.

Om te beginnen wil ik graag mijn complimenten maken aan Laura Burgers die voor de Ambassade van de Noordzee in een mooi betoog overtuigend heeft laten zien hoe divers de problemen zijn, wanneer wij de Noordzee niet, of in elk geval niet uitsluitend zien als een territoriaal gebied, ingedeeld in maritieme zones waarin al dan niet vis mag worden gevangen en gas en olie kan worden gewonnen, maar ook als een levend organisme of – zoals zij het samen met Jessica den Outer schrijft in haar Compendium rechten voor natuur – als een subject met intrinsieke waarde. De door haar gekozen benadering maakt inzichtelijk hoe menselijke activiteit, ingezet ten behoeve van de mens, de gezondheid van de Noordzee langzaamaan ondermijnt. De casus “Onderwaterlawaai” illustreert dat zeer goed. Waar de mens nietsvermoedend met zijn schip het water oversteekt, raakt het kleine leven in de zee gedesoriënteerd en verliest het grip op zijn omgeving met sterfte tot gevolg die van invloed is op de voedselketen in de zee en uiteindelijk ook gevolgen heeft voor de mens. Die casus laat ook zien dat er meer kennis nodig is van het zeeleven om de gevolgen van menselijke activiteit op het zeeleven beter in te schatten.

Ook complimenten voor Thomas Rammelt die in een overtuigend pleidooi aan de zijde van de Staat heeft laten zien dat er al decennia lang door overheden aandacht is voor de noodzaak tot bescherming van de natuur en dat dit zijn beslag heeft gekregen in diverse verdragen en wetten met als doel het behoud en vaak ook herstel van de leefomgeving van diverse planten en dieren. Mij viel op het OSPAR-verdrag (opgesteld in 1992 en in werking getreden in 1998) waarin als doel is geformuleerd: “een zodanig beheer van menselijke activiteiten dat het mariene ecosysteem het rechtmatig gebruik van de zee kan blijven dragen en kan voorzien in de behoeften van de huidige en toekomstige generaties”. Is daarmee het belang van de Noordzee voldoende gediend? Dat hangt af van de wijze waarop aan deze in het recht geformuleerde gedragsnorm uitvoering wordt gegeven.

Een vraag van mijn zijde aan partijen zou dan ook zijn hoe dat beheer er uit ziet en – in het licht van het betoog van Laura – of dit beheer ook voldoende effect sorteert. Wat zijn bijvoorbeeld de menselijke activiteiten die beheerd moeten worden, waar vinden deze plaats en welke impact hebben zij op het mariene ecosysteem. Wat was de stand van het mariene ecosysteem ten tijde van de totstandkoming van het verdrag, wat is de stand nu en wat zijn de vooruitzichten? Wat verstaan partijen onder “de behoeften” van de huidige en toekomstige generaties en wat is er voor nodig om daaraan tegemoet te komen? Als rechter – gericht op het in kaart brengen van de feitelijke grondslag van de zaak – zou ik dan ook behoefte hebben aan feiten (cijfers, grafieken, tabellen) om te kunnen achterhalen of partijen uitgaan van dezelfde feitelijke situatie of daarover van mening verschillen en waarom.

Verder zou ik als rechter ook geïnformeerd willen worden over de internationale dimensie van deze zaak. De Nederlandse Noordzee grenst immers aan België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Daarnaast bevinden delen van de Noordzee zich ook in Frankrijk, Denemarken en Noorwegen. Als rechter zou ik willen weten hoe in andere landen de Noordzee wordt gerepresenteerd. Wijkt die af van de representatie in Nederland en – als over een juridische vorm van representatie wordt gedacht – is dan het idee dat deze representatie zich beperkt tot het Nederlandse deel, of gaat het om het hele Noordzee-gebied? Zouden wij immers de Noordzee als rechtssubject in Nederland willen erkennen, dan zal dat naar ik meen toch om afbakening vragen. Dat zou betekenen dat er alsnog (denkbeeldige) lijnen om de Noordzee worden getrokken of piketpaaltjes worden geslagen. Waar trekken we die lijnen dan en willen partijen dat? Om dat te kunnen bepalen, zou het vizier kunnen worden gericht op het in ontwikkeling zijnde concept: rechten voor natuur.

Dit concept dat in de rechtswetenschap wereldwijd steeds meer aandacht krijgt en in sommige landen ook al voet aan de grond heeft gekregen, kan inzicht geven in de wijze waarop een juridische representatie van de Noordzee vorm kan worden gegeven. Zeer recent heeft, zo las ik in een artikel van de Volkskrant van 28 september 2022, Spanje als eerste Europees land rechten aan de natuur toegekend. Daar is bij wet rechtspersoonlijkheid toegekend aan de Spaanse lagune Mar Menor. Als rechter – maar eigenlijk vooral ook als jurist – vind ik dit een buitengewoon interessante ontwikkeling. In de eerste plaats om te zien op welke wijze men daar de rechtspersoon heeft ingericht. Maar ook ben ik benieuwd wat het toekennen van rechtspersoonlijkheid teweeg brengt. Een rechtspersoon is drager van rechten en plichten, maar hoe ziet het rechtsleven van een natuurorganisme als een lagune of een rivier eruit? En hoe staat deze rechtspersoon tegenover de inmenging van de mens in zijn wezen? Moet elke menselijke activiteit als een inbreuk worden beschouwd? Wanneer wel, wanneer niet? En als het een inbreuk is, waar leidt dat toe? Welke remedies kunnen worden ingezet?

Onderzoek daarnaar kan inzicht geven in de vraag hoe wij als mens ons op een andere wijze tot de natuur kunnen verhouden en – gelet op de huidige crises met betrekking tot het klimaat, de biodiversiteit en de overproductie – weer samenhang kunnen creëren tussen mens en natuur. Wat de casus van de windmolens en de paling laten zien is dat het leefmilieu van planten en dieren zodanig interfereert met het leefmilieu van de mens dat het niet tot nauwelijks af te bakenen lijkt. Daarmee rijst ook de vraag of in de verdragen en verordening die de Staat in zijn betoog heeft genoemd en tot doel hebben een groot aantal dier- en plantsoorten en hun natuurlijke milieu te beschermen, voldoende aandacht is voor het feit dat het leefmilieu van mens en dier of plant vaak en in de afgelopen decennia misschien wel steeds vaker door elkaar loopt en wat daarvan de consequenties zijn. Onderzoek naar het concept rechten voor natuur kan mogelijk leiden tot de ontwikkeling van een meer integrale aanpak van de samenleving van mens en natuur. In dat onderzoek zou ook aandacht kunnen worden besteed aan andere relevante rechtsontwikkelingen, zoals de ontwikkeling van een mondiaal biodiversiteitskader en de ontwikkeling van regels over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Maar er kan natuurlijk ook gekeken worden naar een systeem waarbij op eenvoudige wijze inbreuken op de bescherming van de belangen van de natuur kunnen worden gestaakt.

Tot slot: terugkerend naar deze Moot-courtcasus en de vordering van de Ambassade van de Noordzee. De Staat heeft er in zijn betoog terecht op gewezen dat de rol van de rechter in de vraag naar de juridische representatie niet meer dan beperkt kan zijn. De civiele rechter heeft tot taak geschillen te beslechten door toepassing en uitleg te geven aan het recht in een concreet geval. Tot die taak behoort niet het toekennen van rechtspersoonlijkheid, dat zal moeten worden bewerkstelligd in wet- en regelgeving, maar dat is ook niet wat de Ambassade van de Noordzee vandaag eist. De Ambassade van de Noordzee vordert een verklaring voor recht dat ze momenteel onvoldoende wordt gerepresenteerd in Nederland. In juridische zin kleven er aan de toekenning van

deze verklaring en in deze vorm wel bezwaren, bijvoorbeeld omdat in de rechtspraak- en literatuur wel is aangenomen dat de Stichting niet als *onmiddellijk* betrokkene bij de rechtsverhouding kan worden beschouwd of omdat uit de verklaring onvoldoende duidelijk blijkt welk rechtsgevolg aan deze verklaring kan worden verbonden. In zoverre heeft de Staat een sterk argument wanneer hij betoogt dat de Stichting mogelijk niet-ontvankelijk is in haar vordering.

Maar wat de uitkomst van dit geschil ook zou zijn. Het doel van vandaag met deze Moot-courtbijeenkomst was dat de stem van de Noordzee op meerdere manieren zou worden gehoord. In die opzet is de organisatie naar mijn mening ruimschoots geslaagd. Met dank aan de pleiters voor hun inspirerende betogen, sluit ik dan nu graag deze zitting.